

حرکت

شماره ۲۷ - صص ۱۷۱-۱۵۳

تاریخ دریافت: ۸۲/۰۵/۲۱

تاریخ تصویب: ۸۴/۰۱/۲۳

بررسی فراتحلیل تعامل رشد حرکتی و اجتماعی

سیدمهدی آقاپور^۱ - دکتر غلامرضا جمشیدیها - دکتر احمد فرخی
عضو هیات علمی دانشگاه تهران - دانشیار دانشگاه تهران - استادیار دانشگاه تهران

چکیده

به شک رشد و تکامل شخصیت آدمی دارای جنبه های شناختی، ادراکی حرکتی و رشد اجتماعی است. این تحقیق در پی شناخت تعامل رشد اجتماعی و رشد حرکتی است که از طریق روش فراتحلیلی کیفی مدل های نظری و یافته های تحقیقاتی در این زمینه انجام یافته است. رویکرد بین رشته ای و رویکرد نظری - تجربی، موجب می گردد که این مطالعات و تحقیقات در حوزه های تخصصی مختلف رشته تربیت بدنی بویژه رشد و یادگیری حرکتی مطرح باشد، اما پیچیدگی و گستره مبهم موضوع، تحقیق در این زمینه را اندک ساخته و همین مسئله تکا بعدی بودن رشته و محصور شدن آن در رشد و یادگیری حرکات را تقویت می کند. مدل های نظری مارتنز، گالاهو و ایساکس، مورد فراتحلیلی قرار گرفته که در آنها کمابیش در مورد رشد اجتماعی - حرکتی با مفاهیم و مؤلفه ها، اهداف، ابعاد، فرایندها، عوامل و مراحل مختلف بحث شده است و نکات اشتراک و افتراق در آنها به چشم می خورد. از یافته های تحقیقاتی، نتایج تعدادی از رساله ها مورد بررسی فراتحلیلی قرار گرفت که نشان دهنده همسو بودن نتایج آنها، سوگیری احتمالی، یک سوپه بودن و اثبات تعامل رشد حرکتی و اجتماعی است. ضرورت توجه بیشتر به این زمینه اصلی رشد و گسترش متون آموزشی و مطالعات پژوهشی، استفاده از روش فراتحلیلی در مطالعات شخصیت شناسی ورزشی و رشد اجتماعی - حرکتی احساس می شود.

واژه های کلیدی

رشد اجتماعی، رشد حرکتی، اجتماعی شدن ورزشی، مدل های نظری، روش فراتحلیلی، شخصیت شناسی ورزشی و تعامل اجتماعی.

مقدمه

ماکس شلر^۱ می‌گوید، در عرصه تاریخ، انسان هیچ گاه برای خود آنقدر مسئله نبوده که امروز است، امروزه انسان شناسی علمی، فلسفی و متکی به الهیات، نسبت به یکدیگر بی‌اعتنا هستند. با این وصف، تصور و تلقی واحدی از انسان نداریم. علاوه بر این، علوم تخصصی که پیوسته تعدادشان رو به افزایش است و با مسائل انسان سروکار دارند، بیشتر پنهانگران انسان در پرده حجاب اند تا روشنگر او (۲۶).

دانشمندان علوم انسانی و اجتماعی از روزگاران گذشته تا کنون، انسان را موجودی اجتماعی و مدنی بالطبع می‌دانند که با درونی ساختن هنجارهای اجتماعی و تعامل مستمر با دیگران از ابتدای تولد تا پایان عمر، فرایند اجتماعی شدن و فرهنگ پذیری را تجربه می‌کند. رشد و یادگیری اجتماعی، یکی از جنبه های اصلی وجود آدمی است که در ساختاری هماهنگ و یکپارچه به همراه رشد ادراکی - حرکتی و شناختی، وجود پیچیده او را شکل می‌دهد و به شکل گیری شخصیت می‌انجامد. به تحقیق، اجتماعی و درونی^۲ شدن هنجارهای جمعی از طریق تربیت بدنی به آسانی صورت می‌پذیرد و درس های سخت زندگی و آمادگی برای حضور و فعالیت در اجتماع از این طریق با روشی لطیف، شاداب و هنرمندانه در روح و جسم کودک آمیخته شده و همه ابعاد وجود او تربیت ورزشی را پذیرا می‌شود. رشد اجتماعی در تعامل با رشد حرکتی، هنگامی تحقق می‌یابد که مفاهیم و مؤلفه های عمیقی چون خود آینه سان، دیگری تعمیم یافته، روحیه جمعی، سازگاری اجتماعی، هنجارمندی، مسئولیت پذیری، شناخت خود، عزت خود، احترام متقابل، توانایی ارتباط با دیگران، برونگرایی، گذشت و فداکاری، رقابت سالم، دفاع از همنوع، درس زندگی، همبستگی و تعاون هدف مشترک، تقسیم کار، قانون پذیری، توجه به قضاوت و رهبری وسایر مؤلفه های اجتماعی، بتدریج در رفتار فرد ظهور می‌یابد و نهادینه می‌شود (۴ و ۸).

تعامل رشد حرکتی و اجتماعی، امری بین رشته ای است و در حوزه ها و گرایش های تخصصی در رشته تربیت بدنی نظیر اصول و مبانی تربیت بدنی، روان شناسی ورزشی، جامعه شناسی ورزشی و گرایش رشد و یادگیری حرکتی، مباحثی در این زمینه به چشم می‌خورد (۳۹ و ۴۴). تحقیقات و رساله هایی نیز با عناوین مختلف زیر مجموعه تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی انجام یافته، ولی در مجموع با وجود گستره رشد و یادگیری اجتماعی در فرایند رشد ادراکی - حرکتی، این موضوع به صورت یک مسئله جنینی و اندک دنبال شده است. این مسئله ضرورت تحقیق حاضر را بیان می‌دارد. به عبارت دیگر، این رشته علمی چه در برنامه های عملی ورزش و تربیت بدنی در سطوح پایه، همگانی و قهرمانی و چه در فرایند علمی و آموزش عالی و محتوای تخصصی و آکادمیک آن بویژه در گرایش رشد و یادگیری حرکتی، به سمت محدودتر

شدن اهداف، قلمرو و محتوای این رشته سمت گیری کرده و تربیت بدن و آموزش صرف حرکات و مهارت ها جریان عمومی و مسلط رشته و گرایش مذکور را به خود اختصاص داده است. تبعات مستقیم این مسئله گسترش بی‌رویه روش تجربی و آزمایشگاهی و با اهمیت شدن موضوعات و مهارت های جزئی و دور شدن رشته و گرایش رشد و یادگیری حرکتی از اصول تعلیم و تربیت و مبانی تربیت بدنی و خالی شدن آن از روح تربیتی و تربیت همه جانبه شخصیت کودک و به تبع کم‌رنگ شدن رشد اجتماعی و تربیت انسانی در فرایند رشد و یادگیری حرکتی و کاهش مطالعات و تحقیقات لازم و مؤثر در این حوزه علمی است (۴، ۱۵ و ۳۱).

این تحقیق در واقع پاسخی است علمی و تحقیقاتی به جریان تک بعدی مذکور، ضمن معرفی و به کارگیری روش فراتحلیل برای شناخت و ارزیابی مدل های نظری و یافته هایی تحقیقاتی و ارائه مدلی نظری - تجربی در خصوص تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی.

شناخت رشد اجتماعی

کودک در لحظه تولد یک ارگانسیم است و تحت تأثیر بزرگسالان از طریق پرورش و القای مجموعه ارزش های اجتماعی و الگوهای رفتاری به یک شخص یا انسان اجتماعی تحول یافته و قادر به ایفای نقش های اجتماعی و کار و خلاقیت در جامعه می‌شود. فراگرد جامعه پذیری، اجتماعی شدن^۱ و به دنبال آن در مرحله ای عمیق تر، فرهنگی شدن که از بدو تولد در مراحل مختلف رشد و یادگیری صورت می‌پذیرد، در زندگی آدمی اهمیت زیادی دارد (۴، ۳۲ و ۴۵).

مفاهیم و مؤلفه ها

آلیس وایتزمن^۲ تشخیص رشد اجتماعی را از رشد ذهنی هم دشوارتر می‌داند و آن سطحی از مهارت در روابط اجتماعی است که بتوان با مردم به راحتی زندگی کرد و سازگار شد. از نظر وایتزمن مؤلفه های رشد اجتماعی عبارتند از:

- ۱- استقلال، توانایی انجام کارها بدون کمک به دیگران؛
- ۲- حد استقلال، عدم زیاده روی در استقلال و منزوی شدن از دیگران؛
- ۳- پذیرش مسئولیت، پذیرش وظایف و درگیر شدن با امور در حد توان؛
- ۴- آینده نگری و توجه به زندگی فردا و برنامه ریزی برای آن؛
- ۵- میانه روی، مشخصه اصلی بلوغ اجتماعی و اعتدال در کلیه امور و رفتارها؛
- ۶- امیدواری و خوش بینی و داشتن روحیه قوی در موقعیت های ناگوار؛
- ۷- شوخی و بذله گویی و جدی نگرفتن امور عادی و معمولی زندگی (۳۴)؛

علاوه بر مؤلفه های مذکور، داشتن روحیه جمعی، میزان شرکت در اجتماعات، سازگاری اجتماعی، تعاون، همکاری، رقابت سالم، برونگرایی، فداکاری و گذشت، هنجارمندی، قانون پذیری، تحمل انتقادات، استقامت در شکست ها و افتادگی در پیروزی ها، شناخت و عزت خود و عدم خودبرتربینی را می توان از نشانه ها و مؤلفه های رشد اجتماعی افراد دانست (۱ و ۲۷).

اهداف

- ۱- یادگیری قواعد و اصول اساسی آداب و عادات روزمره تا روش های علمی و فرهنگی.
- ۲- امیدواری و خوش بینی در فرایند نظم و انضباط و هنجارمندی عادات و رفتار فرد.
- ۳- هویت بخشی از طریق برآوردن خواست ها، آرزوها، امیدها و سودهای شخصی.
- ۴- آموختن نقش ها، نگرش ها، انتظارها و گرایش های اجتماعی.
- ۵- آموختن مهارت های گوناگون برای تسهیل ارتباط فرد با دیگران (۵ و ۲۳).

مراحل

رشد و تکامل آدمی در طول عمر، به سه دوره اصلی کودکی، نوجوانی و بزرگسالی تقسیم می شود که رشد و تکامل اجتماعی را نیز در بر می گیرد.

دوران کودکی، سه مرحله اول (نوزادی)، دوم (کودکستانی) و سوم (دبستانی یا کودکی اولیه و کودکی پایانی) را شامل می شود.

در مرحله نوزادی، به سبب نیازهای شدید فیزیولوژیک و سلطه نمو بدنی نمی توان در مورد رشد اجتماعی بحث کرد در مرحله کودکستانی (۲ تا ۶ سالگی)، رشد بدنی، ادراکی، عاطفی و اجتماعی از طریق حس حرکتی شدید است در مرحله سوم کودکی (۶ تا ۱۲ سالگی)، فرایند اجتماعی شدن از طریق مدرسه و دوستان طی می شود.

دوره نوجوانی سه مرحله یا بحران را در بر می گیرد که عبارتند از:

الف- مرحله پیش نوجوانی که سرآغاز بحران ها یا جداشدن از دوران کودکی است؛

ب- مرحله در خود فرورفتن که فرد رفتار معینی به خود می گیرد و موجب نگرانی والدین می شود؛

ج- مرحله از خود بیرون آمدن که نوجوان فعال و مثبت و دارای روحیه گروهی می گردد.

دوره بزرگسالی از سه مرحله عمده جوانی، میانسالی و پیری تشکیل می شود که هر یک از آنها به دو قسمت ابتدایی و پایانی تقسیم می شوند. هر یک از این دوره ها و مراحل از نظر رشد و تکامل اجتماعی و مؤلفه های آن ویژگی های خاصی دارند و تحت تأثیر عوامل مختلف هویت اجتماعی معینی بروز می کنند (۲۲ و ۴۱).

عوامل

رشد اجتماعی تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد که نوع و چگونگی وضعیت آنها ممکن است موجب تسریع رشد اجتماعی یا برعکس موجب کندی آن گردد. این عوامل شامل خانواده،

مدرسه، گروه دوستان، تلویزیون، جنسیت، نژاد و پایگاه اقتصادی اجتماعی افراد است و بر رشد اجتماعی فرد تأثیر می‌گذارد (۳۶ و ۴۶).

- ۱_ خانواده: خصوصیات خانواده، تعداد اعضا و نوع روابط آنها.
- ۲_ مدرسه: ساختار مدرسه، برنامه‌های آموزشی و رفتار معلمان.
- ۳_ گروه دوستان: میزان حضور فرد در بین همسالان و چگونگی فعالیت‌ها و روابط آنها.
- ۴_ تلویزیون: میزان و نوع برنامه‌های تلویزیونی.
- ۵_ جنسیت و نژاد: در برخی جوامع دختر یا پسر بودن و سیاه یا سفید بودن.
- ۶_ وضعیت اجتماعی - اقتصادی: طبقه و پایگاه اجتماعی - اقتصادی.
- ۷_ فعالیت‌های حرکتی: بازی، ورزش، مسابقه و تربیت بدنی با برنامه‌های منظم و سازمان یافته.

روش تحقیق

در این تحقیق بنابر ویژگی عنوان تحقیق که دارای رویکرد بین رشته‌ای و رویکرد نظری - تجربی است، روش فراتحلیلی^۱ انتخاب شد.

رویکرد بین رشته‌ای

ویژگی بین رشته‌ای، عبارت از این است که گستره موضوعی تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی وسیع بوده و در علوم رفتاری و اجتماعی مختلف کمابیش در مورد آن بحث شده است؛ در واقع، نقطه تلاقی و وحدت بنیادی این علوم است. هم‌چنان‌که علاوه بر علوم تربیتی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، در حوزه‌های تخصصی مختلف رشته تربیت بدنی نظیر اصول و مبانی تربیت بدنی، روان‌شناسی ورزشی و جامعه‌شناسی ورزشی از این موضوع بحث‌های عمیقی به عمل آمده و مدل‌های نظری و یافته‌های تحقیقاتی گوناگونی به چشم می‌خورد؛ هم‌چنین این طور نیست که فقط در گرایش تخصصی رشد و تکامل و یادگیری حرکتی که مبنای این تحقیق است، از تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی بحث شده باشد (۳ و ۲۵).

رویکرد نظری - تجربی^۲

ویژگی بین رشته‌ای در پدیده‌های تربیتی و تربیت بدنی از جمله تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی، این قابلیت را فراهم می‌سازد که از همهٔ شیوه‌ها، تکنیک‌ها و فنون تحقیق مثل روش‌های توصیفی و پیمایشی، روش‌های فلسفی و تاریخی و اسناد و مدارک، روش‌های تجربی و آماری و روش‌های تحلیل محتوا و فراتحلیلی استفاده شود. به کارگیری روش‌های متفاوت موقعی می‌تواند از اعتبار زیادی برخوردار باشد که به نتایج نظری - تجربی منسجمی ختم شود. با

1 - Meta - analysis Method

2 - Theoretical _ Empirical

توجه به این دو رویکرد، تحقیق حاضر در پی شناخت و مقایسه مدل های نظری و یافته های تحقیقاتی، از روش فراتحلیلی استفاده می کند که روشی مستقل از روش تحلیل محتوا است (۲، ۳۸ و ۴۳).

روش فراتحلیلی

در این روش بررسی و مقایسه تطبیقی و اختلافی نتایج چند مدل نظری، یافته های تحقیقات تجربی و آماری و بحث و نتیجه گیری از آنها مد نظر محقق قرار می گیرد و ممکن است به دو صورت مورد استفاده واقع شود:

الف - فراتحلیل محتوایی که نتایج تحقیقات، مدل های نظری و یافته های تحقیقاتی در کتاب ها، منابع تحقیقاتی و مقالات علمی و پژوهشی پس از اعتباریابی و طبقه بندی، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرند.

ب - فراتحلیل آماری که نتایج آماری تحقیقات مختلف با استفاده از فرمول های خاص مثل «اندازه اثر»^۱ بررسی و تجزیه و تحلیل می شوند.

فراتحلیل محتوایی، در واقع برای به کارگیری نتایج پژوهش ها، انتشار، تفسیر، ارزشیابی و شناخت ضعف ها و قوت های آنها با روشی منظم و طرح مشخص به کار می رود. استفاده از روش ترکیبی در به کارگیری یافته های تعدادی از تحقیقات کاری مشکل و حساس است (۷، ۱۷ و ۳۵).

گلاس^۲ در سال ۱۹۷۶ برای اولین بار مقاله ای در این زمینه نوشت و بعد در سال ۱۹۸۱ کتابی درباره فراتحلیلی منتشر کرد. فراتحلیلی، روشی است که به کمک آن می توان تفاوت های موجود در تحقیقات انجام یافته را استنتاج کرد و در رسیدن به نتایج کلی و کاربردی از آن بهره جست. با توجه به تعدد و تنوع هدف، جامعه، طرح تحقیق، روش ها و متغیرها و عوامل بشمار دیگر، یافته های برخی تحقیقات در علوم انسانی و اجتماعی دارای ثبات و اعتبار نیستند. فقط ده مطالعه و پژوهش می تواند کفایت موضوعی را نشان دهد، به شرط آنکه نتایج آنها همدیگر را تأیید کنند. کلید اصلی فراتحلیلی تفکر است و واحد تجزیه و تحلیل آن از مطالعات (نتایج آنها) گرفته می شود، در حالی که واحد تجزیه و تحلیل هر یک از مطالعات مذکور، آزمودنی ها (نمونه های آماری)^۳ هستند. اصل اساسی و عملی در فراتحلیلی عبارت است از ترکیب نتایج تحقیقات مختلف و متعدد به طور نظام مند و استخراج نتایج جدید و منسجم و حذف آنچه موجب سوگیری در نتایج آنها می شود، اما فراتحلیلی آماری با گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری تحقیقات به شیوه طبقه بندی و محاسبه شاخص هایی مانند میانگین و اجرای آزمون ها مانند مجذور خی^۴ انجام

1 - Effect Size

2 - Glass

3 - Subject

4 - Chi Square

می‌شود. گلاس (۱۹۷۷) می‌گوید «رویکردی که با ادغام و ترکیب نتایج با عنوان فراتحلیلی توجه دارد، چیزی بیش از روشی برای تحلیل داده‌ها نیست که در آن داده‌های متعلق به تجارب پژوهشگران به صورت کمی خلاصه می‌شود. در تحقیق فراتحلیلی، محقق با ثبت ویژگی‌ها و یافته‌های توده‌ای از تحقیقات در قالب مفاهیم کمی آنها را آماده استفاده از روش‌های نیرومند آماری می‌کند.» از نظر پیچیدگی روش‌ها، سه روش مختلف در فراتحلیل آماری وجود دارد که عبارتند از: ۱- عوامل بحرانی^۱، ۲- ترکیب نتایج^۲، ۳- روش بیزین^۳. هر یک از روش‌ها دارای مراحل، مراتب و فرمول‌هایی می‌باشند (۴۲).

مطالعات فراتحلیلی

روش فراتحلیلی بویژه در زمینه مطالعات مربوط به رشد شخصیت در علوم ورزشی کاربرد داشته است. نخستین بار در شروع قرن بیستم (۱۹۰۸)، مطالعه تحقیقاتی با استفاده از تجزیه و تحلیل فراتحلیلی آماری توسط همینس و ویرسما^۱ از پیشگامان روش تحلیل عوامل، صورت پذیرفت. این محققان زندگینامه ۱۱۰ شخصیت تاریخی را که درباره آنها اطلاعات زیادی وجود داشت، مطالعه و صفات متعدد آنها را در سه صفت اساسی هیجان‌پذیری^۲، کارایی و آهنگی (زودآهنگ و دیرآهنگ) جمع کردند. گلاس و همکارانش، روش فراتحلیلی را تا کنون در مورد بیش از ۱۰۰ مطالعه به کار گرفته‌اند. شاخص آماری آنها برای محاسبه «اندازه اثر»^۳ با فرمول زیر انجام شده است (۲۸ و ۳۶):

$$ES = \frac{x_E - x_C}{SC}$$

درایتون^۴ (۱۹۸۷) متغیر مستقل آموزش انفرادی ریاضی در مقایسه با آموزش سنتی و متغیر وابسته پیشرفت تحصیلی در ریاضی را مطالعه فراتحلیل کرد. روزنتال^۵ (۱۹۸۹) در مطالعات فراتحلیلی خود به این نتیجه رسید که برای یافتن به نتیجه خنثی یا خطای نمونه‌گیری مناسب و منطقی، نمونه‌ای به حجم ۵۰۰۰ تحقیق لازم است.

-
- 1 - Critical factor approach
 - 2 - Combining _ Resut approch
 - 3 - Bayesian approach
 - 4 - Heymans and Wiersmae
 - 5 - Emotionality
 - 6 - Activity
 - 7 - Drayton
 - 8 - Rosental

ویلیامز^۱ (۱۹۷۸) با روش فراتحلیلی تحقیقات مربوط به شخصیت ورزشکاران را مورد مطالعه قرار داد و به این نتیجه رسید که ورزشکاران مؤنث، پرمدهاتر، سلطه جوتر، خودکفاتر، مستقل تر، پرخاشگرتتر، تودارتر و از انگیزه های پیشرفت بیشتری برخوردار بوده و به طور میانگین هیجانان کمتری دارند.

لندرز و فلتز^۲ (۱۹۸۳) فراتحلیل کاملی در زمینه تمرین های ذهنی انجام دادند. آنها ۶۰ تحقیق مختلف را که ۲۶ مورد از آنها انتشار یافته و ۱۴۶ اندازه اثر برای آنها محاسبه شده بود، مورد بررسی قرار دادند. بقیه تحقیقات به رساله های دوره های کارشناسی و دکتری مربوط می شد. آنها به نتایج جالبی دست یافتند، مبنی بر اینکه تکالیف شناختی به آزمایش های ذهنی کمتری نسبت به تکالیف حرکتی و قدرتی نیازمنداند. با توجه به نتایج و نیز مطالعات و تحقیقات تجربی و پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکتری در زمینه موضوعات مربوط به تربیت بدنی و بویژه رشد و یادگیری حرکتی و تأثیر آن بر جنبه های مختلف رشد شخصیت از جمله رشد اجتماعی، مطالعات فراتحلیلی برای ارزیابی و جمع بندی نتایج در ایران بسیار ضروری است (۱۷ و ۲۸).

نتایج و یافته های تحقیق

از دهه های ۶۰ و ۷۰ میلادی، پژوهش های فراوانی در زمینه بررسی تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی به طور کلی و مفاهیم و مولفه های گوناگون رشد اجتماعی مثل سازگاری، برونگرایی، رشد شخصیت اجتماعی، روحیه گروهی، رقابت و مراحل و عوامل آن در جریان رشد حرکتی، اجتماعی شدن از طریق درونی کردن^۳ یا تعامل اجتماعی^۴ و اجتماعی شدن توسط ورزش^۵ یا اجتماعی شدن ورزشی و موضوعات مشابه دیگر انجام شد (۴۳ و ۴۷). برخی از پژوهش های انجام یافته عبارتند از:

جانسون (۱۹۷۹)، سازگاری اجتماعی از طریق تجارب ورزشی؛ شریف (۱۹۷۳)، همکاری و رقابت در فعالیت های حرکتی؛ سیمور (۱۹۵۶)، میزان پذیرش اجتماعی یا مشارکت ورزشی؛ لندرز (۱۹۷۸)، اثر فعالیت ورزشی بر کاهش بزهکاری^۶؛ استار (۱۹۷۹)، رابطه موفقیت ورزشی و موفقیت شغلی؛ مارتنز و پترسون (۱۹۷۱)، اثر همبستگی^۷ گروهی در بردهای ورزشی؛ ونکل و کرسپال

1 - Williams

2 - Landers & Flets

3 - Internalization

4 - Interaction

5 - Socialization Via Sport

6 - Kelinquency

7 - Correlation

(۱۹۸۵)، انگیزه کودکان در رقابت های ورزشی؛ روبرتز (۱۹۸۹)، عوامل ترک ورزش در کودکان؛ رابرتسن (۱۹۹۰)، اثر والدین بر فعالیت های ورزشی کودکان؛ رضانی و لشکلانی (۱۳۷۸)، نقش فعالیت های فرهنگی، ورزشی در رشد اجتماعی جوانان؛ رضانی نژاد (۱۳۷۲)، مقایسه صفات شخصیتی دانشجویان ورزشکار و غیرورزشکار؛ ریاحی مهابادی (۱۳۷۲)، ویژگی های شخصیتی ورزشکاران و غیرورزشکاران؛ عبدلی (۱۳۷۶)، اجتماعی شدن و ایجاد فرهنگ کار گروهی در نوجوانان و جوانان در ورزش های گروهی؛ قاسمی (۱۳۷۸)، مقایسه میزان پرخاشگری ورزشکاران مرد ملی پوش رشته های انفرادی و گروهی؛ میرنصوری (۱۳۷۳)، مقایسه صفات شخصیتی ورزشکاران مرد رشته های انفرادی و گروهی؛ ناصح (۱۳۷۵)، اثر ورزش صبحگاهی بر کاهش پرخاشگری کودکان عقب مانده ذهنی خفیف.

مدل های نظری^۱

با توجه به رویکرد بین رشته ای، در این تحقیق بر ساختار مدل های نظری در روان شناسی اجتماعی ورزش و بویژه گرایش تخصصی رشد و یادگیری حرکتی تأکید می شود.

الف - مدل مارتنز. مارتنز^۱ (۱۹۷۵)، در بخش «اجتماعی شدن و فعالیت بدنی» کتاب خود، در مورد این مدل نظری بحث می کند (۴۴):

۱ - فرایند اجتماعی شدن عبارت است از یادگیری مهارت و دانش و حرکات آمادگی بدنی که تحت تأثیر عواملی چون طبقه، خانواده، مدرسه و گروه دوستان قرار دارد.

۲ - رقابت ورزشی بین افراد، موجب تعامل اجتماعی مثبت (یا منفی) می شود و بازی ها مدل های اجتماعی شدن در جامعه اند.

۳ - پرخاشگری^۲، بزرگترین مانع اجتماعی شدن ورزشی است. تخلیه هیجانات و رفتار ضد اجتماعی در ورزش وجود دارد.

۴ - نگرش های^۳ اجتماعی پسندیده و بهنجار و خودپنداره^۴ با مشارکت ورزشی در افراد درونی می شود.

۵ - شخصیت شناسی^۵ و رشد استعداد های شخصیتی با فعالیت حرکتی امکان پذیر می گردد.

1 - Theoretical Models

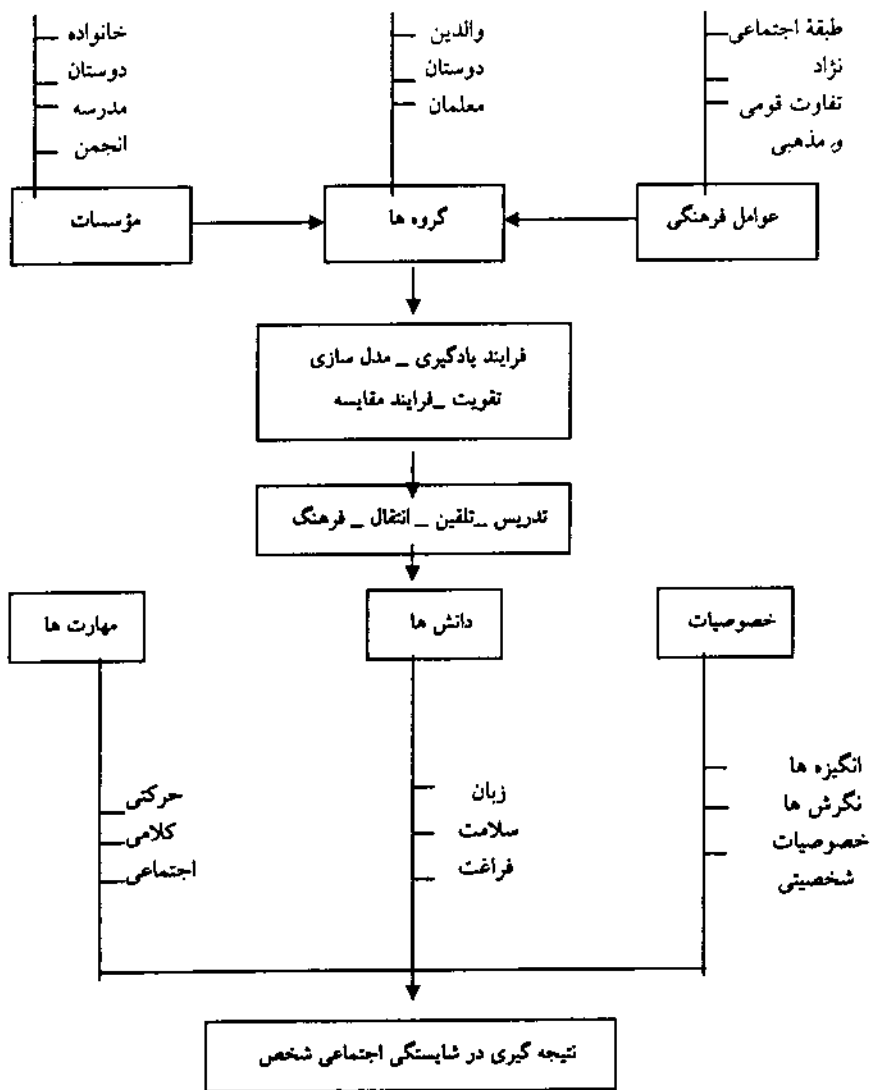
2 - Martens

3 - Aggression

4 - Attitude

5 - Self _ Concept

6 - Sport Personology

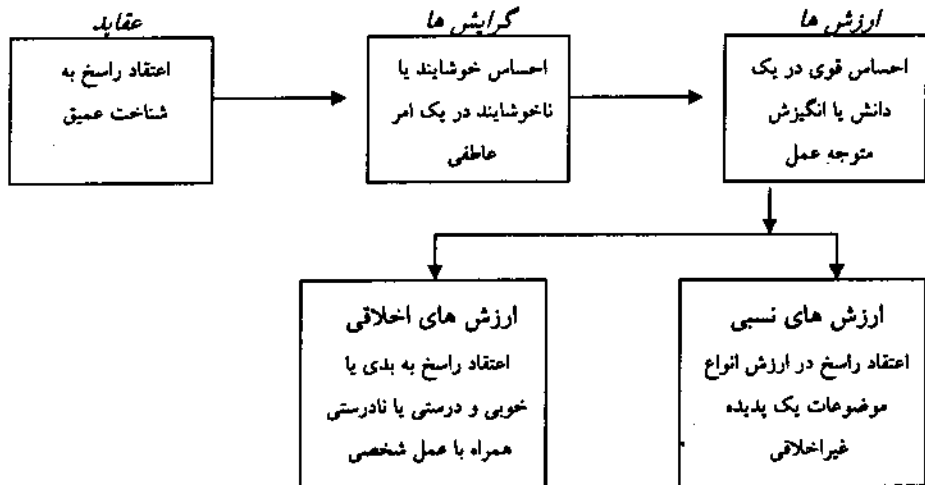

مدل مارتنز - اجتماعی شدن و فعالیت حرکتی

ب- مدل گلاهو (۲۰۰۲)، گلاهو در فصل «اجتماعی شدن نوجوان»، این مدل نظری را مطرح می‌کند (۴۱):

۱- اجتماعی شدن ورزشی در طول دوران نوجوانی از اهمیت خاصی برخوردار است.

- ۲- اجتماعی شدن فرهنگی، تحت تأثیر وضعیت اجتماعی، نقش اجتماعی و هنجارهای اجتماعی قرار می‌گیرد.
- ۳- نوجوانان با تغییرات وضعیت و افزایش نقش‌ها در بازی مواجه می‌شوند و از جامعه تأثیرپذیرفته و بر آن تأثیر می‌گذارند.
- ۴- عوامل اجتماعی نظیر مردم، مؤسسات و فعالیت‌ها بر اجتماعی کردن اولیه مؤثرترند.
- ۵- بازی، ورزش و مسابقه، ویژگی‌های روحیه گروهی، عزت خود، شکل‌گیری نگرش و رشد اخلاقی را تقویت می‌کنند.
- ۶- فرایند رشد، مستمر و چندوجهی است و توسط اجتماعی شدن فرهنگی تقویت می‌شود.

مدل گالاهاو- هدایت عقاید، گرایش‌ها و ارزش‌ها در فرایند اجتماعی شدن ورزشی

ج- مدل ایساکس^۱ (۲۰۰۲)، ایساکس در فصل «رشد حرکتی و اجتماعی» کتاب خود اصول زیر را مطرح می‌کند (۴۶).

- ۱- رشد اجتماعی، مهم‌ترین تسهیل‌کننده و نیروی اصلی رشد حرکتی انسان در سراسر زندگی محسوب می‌شود، زیرا بر نقش‌های مورد انتظار جامعه، رفتارها، قوانین و روحیه جمعی تأکید دارد.
- ۲- عزت یا ارزش خود ضمن تعامل اجتماعی و از طریق فعالیت بدنی تقویت می‌شود.

۳- فعالیت بدنی و پذیرش اجتماعی به هم مرتبط اند و در همه مراحل از کودکی و نوجوانی تا جوانی، میانسالی و کهنسالی از مهم ترین عناصر مؤثر محسوب می‌شوند.

۴- عوامل مؤثر بر رشد حرکتی در کودکی عبارتند از مدرسه، تلویزیون و بویژه بازی و استقلال بدنی.

۵- بازی گروهی در خلال کودکی و نوجوانی، همبستگی اجتماعی و مهارت های حرکتی را تقویت می‌کند و رفتارهای احساسی، شناختی و حرکتی را توسعه می‌بخشد.

۶- در بزرگسالی، فعالیت های بدنی کاهش می‌یابد با برنامه ریزی و فعالیت حرکتی می‌توان پیری را به تعویق انداخت.

نمونه آماری

در این قسمت ۱۰ تحقیق که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در زمینه ارتباط و تعامل رشد حرکتی و اجتماعی انجام شده، بررسی فراتحلیلی می‌شوند.

جدول مشخصات رساله های تحقیقاتی

محقق	عنوان تحقیق	آزمون رشد حرکتی	آزمون رشد اجتماعی	روش آماری	نتایج
۱	مقایسه صفات شخصیتی ورزشکاران و گروه عادی	تست پله	پرسشنامه مینه سوتا MMPI	تست T	معنی دار
۲	مقایسه درونگرایی برونگرایی دانش آموزان ورزشکار گروهی و انفرادی	المپیاد ورزشی	آیزنک (۹۰) سوالی JEPQ	فرمول Z	معنی دار
۳	مقایسه درونگرایی برونگرایی جانیازان ضایعه نخاعی ورزشکار و غیرورزشکار	آزمون ویگلی	آیزنک (۲۱) سوالی JEPQ	تست T	معنی دار
۴	تأثیر ورزش بر مهارت های روانی - حرکتی و سازش اجتماعی	مشارکت ورزشی	پرسشنامه واپلند (۸ عاملی)	تست T	معنی دار
۵	میزان رشد اجتماعی دانش آموزان ورزشکار انفرادی و گروهی	المپیاد ورزشی	پرسشنامه واپتزن	آزمون توکی HSD	معنی دار

ادامه جدول

نتایج	روش آماری	آزمون رشد اجتماعی	آزمون رشد حرکتی	عنوان تحقیق	محقق	
برونگرایی عدم معنی دار بی ثباتی معنی دار	کروسکال - رالیس U من - ویتی	آیزنک (۵۷) سؤالی EPI	باشگاه ورزشی	مقایسه ویژگی های شخصیتی ورزشکاران نخبه	حلاجی - حسن (۱۳۷۶)	۶
معنی دار	فرمول Z	پرسشنامه سلامت عمومی (۶۰) سؤالی GHQ	تست پله	ارتباط سلامت روانی و آمادگی بدنی دانشجویان ورزشکار و غیرورزشکار	حداد - نوید (۱۳۷۶)	۷
معنی دار	تست T	پرسشنامه سلامت عمومی GHQ (۷۸ سؤالی)	مشارکت ورزشی	مقایسه سلامت روانی دانش آموزان ورزشکار و غیرورزشکار	احمدی - محمدرضا (۱۳۷۹)	۸
معنی دار	تست T	پرسشنامه وابتزمان	برونینگر - اوزرتسکی	ارتباط رشد حرکتی و رشد اجتماعی دانش آموزان ورزشکار و غیرورزشکار	سپیدزاده - سادات (۱۳۸۰)	۹
معنی دار	تست T	تست کتل (۱۶ عاملی)	مشارکت ورزشی	صفات شخصیتی دانشجویان ورزشکار و غیرورزشکار	مشهوری - مرضیه (۱۳۸۰)	۱۰

بحث و نتیجه گیری

رشد اجتماعی، از ابعاد اصلی شخصیت انسان است و در تعامل مستمر با رشد شناختی و ادراکی - حرکتی، از طریق فعالیت های بدنی در مراحل مختلف زندگی و تحت تأثیر عوامل گوناگونی تسریع شده و با سهولت زیاد انجام می پذیرد و فرد را آماده زندگی در اجتماع می کند. رشد اجتماعی، موضوعی بین رشته ای است و مورد توجه روان شناسان، جامعه شناسان و علمای تعلیم و تربیت است و در رشته تربیت بدنی با عنوان رشد اجتماعی - حرکتی یا اجتماعی شدن ورزشی در حوزه های تخصصی اصول و مبانی، روان شناسی ورزشی، جامعه شناسی ورزشی و

رشد یادگیری حرکتی کمابیش در مورد آن بحث شده است و مدل های نظری و یافته های تحقیقاتی در این زمینه به چشم می خورد.

با وجود اهمیت مسئله، این موضوع تا حد زیادی به صورت جنبی در مطالعات و مباحث رشد و یادگیری حرکتی مطرح شده است و همین مسئله، دامن گستر جریان تک بعدی شدن رشته می شود و مفهوم تربیت بدنی را در تربیت صرف بدن و یادگیری مهارت ها محدود می سازد. تعامل رشد اجتماعی و رشد حرکتی و در بعدی عمیق تر رشد اجتماعی - حرکتی، مستلزم شناخت کافی، جامع و صحیح انسان، شخصیت وی، رشد اجتماعی و رشد حرکتی است. در زمینه رشد و یادگیری حرکتی، مطالعات و تحقیقات وسیعی صورت گرفته، ولی در مورد رشد و یادگیری اجتماعی و بویژه رشد اجتماعی - حرکتی مطالعات علمی فوق العاده اندک است.

در مطالعات مربوط به شخصیت شناسی ورزشی، بخشی از یافته ها به ویژگی های اجتماعی اختصاص یافته است. کمبود مطالعات در این زمینه و تقویت تک بعدی شدن رشته، تا حد زیادی ناشی از پیچیدگی، عمق و دامنه وسیع رشد اجتماعی - حرکتی است که گستره مفاهیم، مؤلفه ها، اهداف، ابعاد، فرایندها و مراحل و عوامل آن تنوع فراوانی دارد. برخی از این مسائل کمابیش توسط دانشمندانی چون ایساکس، گالاو، مارتنز، هورن، مک فرسون، آنشل، آهولا، هیوود، کواکلی، کالهن، وایتزمن، گیدنز و دیگران مورد بحث قرار گرفته است. هر چند در برخی منابع رشد و تکامل و یادگیری حرکتی تقریباً سخنی از آنها به میان نیامده است.

استقلال، مسئولیت پذیری، آینده نگری، سازگاری اجتماعی، آمادگی برای آینده شغلی، برونگرایی، روحیه جمعی، کسب هویت، پذیرش اجتماعی، هنجارمندی، شناخت و عزت خود و حتی شناخت و کسب مهارت را از مفاهیم و مؤلفه های رشد اجتماعی برشمرده اند. مراحل رشد اجتماعی در سرتاسر طول عمر و از دوران نوزادی و کودکی و نوجوانی تا دوران جوانی، میانسالی و بزرگسالی ادامه دارد و تحت تأثیر خانواده، مدرسه، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، گروه دوستان، تلویزیون و فعالیت های بدنی قرار می گیرد.

فرایند اجتماعی شدن از طریق درونی شدن ورزشی یا تعامل ورزشی است و مفاهیمی چون اجتماعی شدن از طریق ورزش، به معنای مشارکت در فعالیت های ورزشی یا تماشای ورزش با مفهوم اجتماعی شدن با پرداختن به ورزش به معنای تحقق مؤلفه های رشد اجتماعی نظیر سازگاری، هنجارمندی و مسئولیت پذیری و غیره، مرتبط و در عین حال متفاوت است.

روش شناسی این مطالعه با توجه به رویکرد بین رشته ای و رویکرد نظری - تجربی رشد اجتماعی - حرکتی، مبتنی بر روش تحقیق فراتحلیل است که نخستین بار گلاس ضمن نگارش مقاله و تدوین کتاب در این زمینه، آن را در مطالعات فراتحلیلی به کار گرفت، روش فراتحلیلی کیفی یا محتوایی با فراتحلیلی کمی یا آماری تفاوت دارد. فراتحلیلی کیفی، نتایج مطالعات مختلف

و نکات اشتراک و افتراق آنها را مورد مطالعه قرار می‌دهد و مدل‌های نظری و یافته‌های تحقیقی را در مجموعه منسجمی مطرح می‌کند.

فراتحلیل کمی، در مورد فرمول‌های آماری و «اندازه اثر» برای جمع‌بندی داده‌های آماری مطالعات مختلف از یک موضوع بحث می‌کند. در این مطالعه از روش فراتحلیلی کیفی یا محتوایی استفاده شد.

الف - بررسی مدل‌های نظری در آثار مارتنز، گلاهو و ایساکس در حوزه رشد و یادگیری حرکتی نشان می‌دهد:

۱- این مدل‌ها همگی بر اهمیت تعامل رشد اجتماعی و رشد حرکتی تأکید می‌کنند. اما به طور عمده از آن نظر که موجب تسریع و تسهیل جریان رشد حرکتی می‌شوند لذا یک موضوع جنبی و خدماتی محسوب می‌شود.

۲- این مدل‌ها جامع نیستند و همه مفاهیم، مؤلفه‌ها، ابعاد فرایندها، عوامل و مراحل رشد اجتماعی در تعامل با رشد حرکتی را مطرح نمی‌کنند، بلکه بخشی از گستره مسائل رشد اجتماعی - حرکتی را مورد بحث قرار می‌دهند.

۳- در مورد ارتباط رشد حرکتی و رشد اجتماعی به عنوان دو فرایند نسبتاً مستقل بحث می‌شود و از مفهوم رشد اجتماعی - حرکتی تلفی واحدی ارائه نمی‌کنند. این مفهوم می‌تواند مدل عمیق‌تر و جامع‌تری از رشد اجتماعی - حرکتی و تعامل آن را ترسیم کند.

۴- نکات اشتراک مدل‌های تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی زیاد و نکات افتراق آنها اندک است، از این رو می‌توان آنها را در مدل جامع و منسجمی جای داد. این نکات در مؤلفه‌ها، فرایند و عوامل مؤثر بر رشد اجتماعی - حرکتی در مدل‌های مذکور به چشم می‌خورد.

۵- این مدل‌های نظری، اغلب پیامدهای مثبت تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی را مطرح می‌کنند و در مورد پیامدهای منفی (هر چند اندک) آن کمتر بحث می‌شود و سوگیری حرفه‌ای گریبانگیر این مدل‌ها و مطالعات مربوط به آنهاست.

ب- بررسی فراتحلیلی نشان می‌دهد که رساله‌های تحقیقاتی در:

۱- عناوین، روش‌شناسی، ابزارها، جامعه آماری، طرح تحقیق و اجرای آنها متفاوت است، از این رو، فراتحلیل یافته‌ها با مشکل مواجه می‌شود.

۲- تعامل رشد اجتماعی و رشد حرکتی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم یعنی زیر مجموعه شخصیت‌شناسی ورزشی مورد مطالعه قرار گرفته است.

۳- نتایج این مطالعات همگی بیانگر اهمیت تعامل رشد اجتماعی در فرایند رشد حرکتی اند و تأثیر ویژه فعالیت بدنی بر رشد اجتماعی را تصریح می‌کنند.

۴- این نتایج، همگی معنی‌دار بودن تفاوت ورزشکاران و غیرورزشکاران از نظر رشد اجتماعی و مؤلفه‌های آن را بیان می‌کنند.

۵- با توجه به حرفه ورزشی محققان و کسب نتایج مثبت و مؤثر فعالیت بدنی بر رشد اجتماعی، احتمال سوگیری به لحاظ اجرای طرح تحقیق وجود دارد.

۶- این مطالعات همگی تأثیر فعالیت بدنی بر رشد اجتماعی (مستقیم یا از طریق شخصیت شناسی) را مورد بحث قرار می‌دهند و فرایند عکس آن یعنی تأثیر مؤلفه‌ها فرایندها، عوامل و مراحل آن در تقویت رشد حرکتی و افزایش میزان مشارکت در فعالیت‌های ورزشی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد.

۷- با توجه به تفاوت ابزارهای اندازه‌گیری رشد اجتماعی و شخصیت شناسی ورزشی، نتایج آنها یکدیگر را تأیید می‌کند، بنابراین تعامل رشد حرکتی و رشد اجتماعی اثبات می‌شود.

۸- این مطالعات با پیشینه‌های تحقیقاتی و نتایج تحقیقات گذشته، همخوانی داشته و از اعتبار و روایی خارجی خوبی برخوردارند.

۹- ادبیات رشد اجتماعی به خوبی مورد توجه قرار گرفته‌اند، اما مدل‌های نظری به صورت جامع و با در نظر گرفتن همه جنبه‌های مدل، مطرح نشده و رویکردها و قابلیت‌های آنها مورد استفاده قرار نگرفته است.

۱۰- در این مطالعات از روش فراتحلیلی کیفی و محتوایی یا فراتحلیلی کمی با به کارگیری اندازه‌اثر استفاده نشده تا ارزیابی مناسب و ارائه مجموعه منسجمی از تعامل رشد حرکتی و اجتماعی صورت پذیرد.

با توجه به نتایج این تحقیق، مطالعات بیشتر در خصوص تعامل رشد اجتماعی و رشد حرکتی ضرورت دارد. ضمن آنکه مدل‌های نظری و همه ابعاد و مؤلفه‌های آن باید مورد توجه قرار گیرد. از روش فراتحلیلی کمی یا کیفی نیز باید در این حوزه یا سایر حوزه‌ها و سایر موضوعات رشته تربیت بدنی و رشد یادگیری حرکتی نیز استفاده مناسب به عمل آید. در برنامه ریزی‌های رشته و مباحث آموزشی، به مباحث رشد اجتماعی - حرکتی همانند رشد و یادگیری ادراکی - حرکتی اهمیت لازم داده شود و تألیفات و تحقیقات در این زمینه مهم رونق گیرد.

منابع و مآخذ

۱. آقابور، سیدمهدی. (۱۳۶۸). "جامعه‌شناسی ورزش". سازمان تربیت بدنی، تهران.
۲. آنشل، مارک اچ. (۱۳۸۰). "روان‌شناسی ورزش از تنوری تا عمل". ترجمه علی اصغر مسدد، انتشارات اطلاعات.
۳. آهولا-اسو، هتیلند - براد. (۱۳۷۲). "روان‌شناسی ورزش با رویکرد روانی - اجتماعی". ترجمه رضا فلاحي، محسن حاجیلو، سازمان تربیت بدنی.
۴. استوتزل، ژان (۱۳۷۴). "روان‌شناسی اجتماعی". ترجمه علی محمد کاردان، دانشگاه تهران.
۵. باندورا، آلبرت. (۱۳۷۲). "یادگیری اجتماعی". ترجمه فرهاد ماهر، راهگشا.

۶. بهرام، عباس. (۱۳۸۱). "رشد ادراکی - حرکتی در دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی". نشریه علوم حرکتی و ورزش. ج ۱، ش ۱، دانشگاه تربیت معلم.
۷. بست، جان. (۱۳۷۶). "روش های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری". ترجمه حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی، انتشارات رشد.
۸. بهشتی، احمد. (۱۳۶۶). "اسلام و بازی کودکان". اداره کل تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش.
۹. بهمنی، منوچهر. (۱۳۷۲). "بررسی و مقایسه درونگرایی و برونگرایی در دو گروه از جانبازان ضایعه نخاعی ورزشکار و غیرورزشکار". رساله کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
۱۰. پیازه، ژان. (۱۳۷۴). "تربیت به کجا ره می‌سپرد". ترجمه منصور و دادستان، دانشگاه تهران.
۱۱. جلالی سردودی، جواد. (۱۳۷۶). "بررسی تأثیر ورزش بر مهارت های روانی - حرکتی و سازش اجتماعی پسران ۸-۹ ساله شهر تهران". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۲. حداد، نوید. (۱۳۷۶). "بررسی ارتباط بین سلامت روانی و آمادگی بدنی دانشجویان دختر ورزشکار و غیرورزشکار دانشگاه تهران در سال تحصیلی ۷۶-۷۵". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۱۳. حسین زاده دهنوی، امیر. (۱۳۷۱). "بررسی و مقایسه درونگرایی - برونگرایی بین دانش آموزان پسر ۱۶ تا ۲۰ ساله تیم های منتخب ورزشی استان خراسان در رشته های گروهی و انفرادی". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۱۴. حلاجی، محسن. (۱۳۷۶). "بررسی و مقایسه ویژگی های شخصیتی ورزشکاران نخبه مرد شنا، کشتی، فوتبال، بسکتبال باشگاه های تهران، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۱۵. خلجی، حسن. (۱۳۷۵). "اصول و مبانی تربیت بدنی". دانشگاه پیام نور، تهران.
۱۶. خلجی، حسن. (۱۳۶۷). "بررسی شخصیتی ورزشکاران استقامتی در گروه های سنی جوانان و بزرگسالان و مقایسه آن با گروه عادی". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۷. دلاور، علی. (۱۳۷۴). "مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی". انتشارات رشد، تهران.
۱۸. رضضانی‌زاد، رحیم. (۱۳۷۲). "مقایسه صفات شخصیتی دانشجویان ورزشکار و غیرورزشکار مرد". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۹. ساروخانی، باقر. (۱۳۷۰). "دائرة المعارف علوم اجتماعی". انتشارات کیهان.
۲۰. سرمد- زهره، بازرگان - عباس، حجازی - الهه. (۱۳۷۶). "روش های تحقیق در علوم رفتاری". انتشارات آگاه.

۲۱. سیدزاده نوش آبادی، سادات. (۱۳۸۰). "بررسی ارتباط بین رشد حرکتی و رشد اجتماعی در دانش آموزان دختر ورزشکار و غیرورزشکار سوم راهنمایی منطقه ۶ تهران". رساله کارشناسی ارشد.
۲۲. سیف، سوسن و همکاران. (۱۳۷۴). "روان شناسی رشد". انتشارات سمت.
۲۳. شکوهی، غلامحسین. (۱۳۷۶). "مبانی و اصول آموزش و پرورش". انتشارات آستان قدس رضوی مشهد.
۲۴. عبدالهی، محمد. (۱۳۷۹). "اهداف، مبانی، اصول و روش های تربیت بدنی در تربیت اسلامی". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۲۵. کاردان، علی. (۱۳۸۱). "علوم تربیتی: مطالعات بین رشته ای". مجله سخن، ش ۴، سازمان سمت.
۲۶. کوئن، بروس. (۱۳۷۴). "درآمدی بر جامعه شناسی". ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات فرهنگ معاصر.
۲۷. گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۳). "جامعه شناسی". ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران.
۲۸. لندرز، دنیل م، آرنه شان م. (۱۳۸۰). "اضطراب و فعالیت بدنی". ترجمه محمدکاظم واعظ موسوی. فصلنامه المپیک بهار و تابستان.
۲۹. محمدی، رضا. (۱۳۷۶). "بررسی میزان رشد اجتماعی ورزشکاران رشته های انفرادی و گروهی شرکت کننده در چهارمین المپیاد ورزشی مدارس پسرانه کشور (دوره متوسطه) و مقایسه آن با دانش آموزان غیرورزشکار پنج ناحیه شهر اصفهان". وزارت آموزش و پرورش.
۳۰. مشهوری، مرضیه. (۱۳۸۰). "بررسی صفات شخصیتی دانشجویان دختر ورزشکار و غیرورزشکار دانشگاه تهران". رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۳۱. مظلومی، رجیعی. (۱۳۶۳). "تربیت بدنی (ورزش عامل اساسی در تربیت) نیرو نشاط دفتر ششم اداره کل تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش".
۳۲. منصور، محمود. (۱۳۷۸). "روان شناسی ژنتیک (تحول روانی از تولد تا پیری)". سمت.
۳۳. نادریان، مسعود. (۱۳۷۰). "ارتباط فعالیت جسمانی و اجتماعی شدن کودک". مجموعه مقالات اولین کنگره علمی ورزشی مدارس کشور.
۳۴. وایتزمن، آلیس. (۱۳۷۶). "رشد اجتماعی (برای جوانان و خانواده ها)". ترجمه سیما نظری، انجمن اولیاء و مربیان.
۳۵. هولستی، جان. (۱۳۷۸). "تحلیل محتوا". ترجمه سالارزاده، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۳۶. هیوود، کاتلین ام. (۱۳۷۷). "رشد و تکامل حرکتی در طول عمر". ترجمه مهدی نمازی زاده و محمدعلی اصلانخانی، انتشارات سمت.

37. Bond, C.F & L.J.(1983). "Social facilitation S : Ameta – Analysis of 241 studis". *Psychological Bulletin*, P:99.
38. Carron, A.V,(1980). "Social Psy chology of Sport".*Human Kinetics*..
39. Coakley J, (1982). "Sports in society" : *Issues and controversiey*.*Fourth Edition Human Kinetics*..
40. Hourney, J, Tomlinson , A.Whunne (1992). "Understanding sport", *First published, New York*.
41. GALLHUE,D & Ozmun.J (2002): "Understanding infants, children, Adolescents, Adults". *Uth, Mc Graw Hill*.
42. Glass, Primary . (1976), "Secondary and meta-Analysis of research", *Educational Research*, 5.
43. Greendorfer, L Susan, Yiannakis, Ander CW. (1981). "Sociology of Sport".
44. Martens, Rainer, (1975). "Social psychology & physical Activity", *Harper & Row , publishers*.
45. Mc Pherson, D,Curtis, Loy, W. (1989). "The social significant of Sport", *Human kinetics Book*.
46. Payne, G & Isaacs. (2002). "Human motor development", *Human Kintics*, 5th .
47. Snyder, E & Spreitzer, E. (1989). "Social Aspects of sport". *Human an kinetic Hall*.

